

PEDAGOGIK AMALIYOT JARAYONIDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING AFZALLIKLARI

Tilabjonova Sevinch Shuxrat qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Tarix yoʻnalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada pedagogik amaliyot jarayonida multimedia vositalaridan foydalanishning afzalliklari, texnologiyalarining istiqbollari va dars samaradorligini oshirishda videolar, audioyozuvlar, interfaol simulyatsiyalar hamda grafika kabi zamonaviy pedagogik texnologiyalar orqali oʻqituvchi taʼlim jarayonidada turli xil uslublarni qoʻllashlari tufayli oʻquvchining darsdagi faolligini oshirish toʻgʻrisida fikr va mulohazalar keltirilgan.

Kalit soʻzlar: pedagogik amaliyot, multimedia, kognitiv, taqdimot, texnologiya, interfaol simulyatsiya, ogʻzaki, matn, dars.

ADVANTAGES OF USING MULTIMEDIA IN THE PROCESS OF PEDAGOGICAL PRACTICE

Tilabjonova Sevinch Shukhratovna
Chirchik State Pedagogical University
A student of the 2nd stage of history

Annotation: In this article, the advantages of using multimedia tools in the process of pedagogical practice, the perspectives of their technologies and increasing the effectiveness of the lesson, due to the use of modern pedagogical technologies such as videos, audio recordings, interactive simulations and graphics, the teacher uses various methods in the educational process to increase the student's activity in the lesson, opinions and comments are presented.

Key words: pedagogical practice, multimedia, cognitive, presentation, technology, interactive simulation, oral, text, lesson.

Bugungi kunda taʼlim jarayoni raqamli texnologiyalarning keng tarqalishi tufayli sezilarli oʻzgarishlarni boshdan kechirmoqda. Taʼlim tizimida axborot texnologiyalarining jadal surʼatlar bilan joriy etilishi zamonaviy texnologiyalarning qoʻllanish sohalarini kengaytiradi. Ayni paytda taʼlimda zamonaviy axborot texnologiyalarini rivojlanayotgan yoʻnalishlarini alohida taʼkidlash mumkin. Ular quydagilar:

1. Oʻquv maqsadlaridagi dasturiy vositalarning imkoniyatlarini oʻqitish

vositasi, o'rganish asosi va axborotlarni qayta ishlash vositasi sifatida joriy etish.

2. O'quv-metodik majmualar yaratishda, o'quv-namoyish asboblari va kompyuter vositalari imkoniyatlarini integratsiyasi.

3. Multimedia tizimlarini yaratishda, kompyuterlar va audio-video axborotlarni uzatish vositalari imkoniyatlarining integratsiyasiga erishish. Bunday tizimlar o'zida dasturiy-apparat vositalar va asboblarni majmuasini mujassamlashtirib, axborotning turli (matn, grafika, ovoz, tasvir) ko'rinishlarini birlashtiradi va foydalanuvchi bilan interfaol muloqotni tashkil etad.[1., 405-407-b]. Dars davomida matn, audio, video, tasvirlar va animatsiyalar kabi turli elementlaridan foydalanish multimedia texnologiyalarining yanada qiziqarli va samarali o'quv muhitini yaratishini ta'minlaydi. Pedagogik amaliyotda multimedia vositalaridan foydalanish o'qitish va ta'lim tajribasini sezilarli darajada yaxshilaydigan ko'plab afzalliklarni bermoqda. Multimediali texnologiya (multi – ko'p, media – muhit) bir vaqtning o'zida ma'lumot taqdim etishning bir necha usullaridan foydalanishga imkon beradi: matn, grafika, animatsiya, video-tasvir va ovoz.

Multimediali ma'lumotlarni quyidagicha uch xil sinfga ajratish mumkin:

1. Vaqtga nisbatan o'zgarmas bo'lgan, shuningdek interfaol bo'lmagan statik tasvir va grafik obyektlar.
2. Vaqt bo'yicha o'zgaruvchan, harakatlanuvchi hamda interfaol bo'lgan dinamik audio, video va animatsiyalar.
3. Ko'p o'lchovli virtual reallik, 5D- va 7D- filmlar, 3D o'yinlar, tasvirlar, videolar [2.,5-6-b].

Multimediali texnologiyaning eng muhim xususiyati interfaollik – axborot muhiti ishlashida foydalanuvchiga ta'sir o'tkaza olishga qodirligi hisoblanadi. Multimedia vositalaridan foydalanishning asosiy afzalliklaridan biri shundaki, ular turli xil ta'lim uslublariga mos keladi. Ko'rgazmali qo'llanmalar, audiokliplar, videoroliklar va interfaol taqdimotlarni o'zida jamlagan holda o'qituvchilar vizual va eshitish qobiliyatiga ega bo'lgan o'quvchilarni qiziqtirishi mumkin, bu esa o'quv jarayonini yanada qamrab oladi va samarali qiladi. Taqdimotning bu xilma-xilligi esa o'quvchilarni dars mazmuniga qiziqtirishga yordam beradi.

Dinamik vizual ketma-ketlik (slyd-shou, animatsiya, video)ni ovozli tarzda namoyish etish orqali insonlarning e'tiborini ko'proq jalb qilamiz. Shundan kelib chiqib, multimediali texnologiyalar axborotni maksimal samarali tarzda taqdim etishga imkon beradi [2., 6-b]. Multimedia vositalarini ta'lim va amaliyotda qo'llash orqali o'qituvchilar hamda bo'lajak pedagoglar darslarni yanada interaktiv va amaliy qilish imkonini beradi. Undan tashqari multimedia vositalari

viktorinalar, o'yinlar va virtual tajribalarni ham o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradigan dinamik va qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin. Richard Mayer tomonidan ishlab chiqilgan multimedia ta'lim nazariyasi ta'lim dizaynini ma'lumotni bir nechta dasturlar orqali taqdim etish, optimallashtirish mumkinligini ta'kidlaydi [3., 31-48-b]. Ushbu yondashuv inson miyasining bir vaqtning o'zida turli xil usullardan ma'lumotlarni qayta ishlash qobiliyatidan foydalanadi. Diagrammalar va animatsiyalar kabi vizual elementlar murakkab tushunchalarni aniqlashtirishi mumkin, audio tushuntirishlar esa tushunishni kuchaytirishi mumkin. Taniqli kognitiv psixolog Jerom Brunerning fikriga ko'ra, o'rganish "faol, ikonik va ramziy tasvirlash" jarayonini o'z ichiga oladi. Multimedia bu turli xil tasvirlash rejimlariga xizmat qiladi. Masalan, simulyatsiyalar o'quvchilarga virtual muhitni boshqarish imkonini beruvchi faol tajribani taqdim etishi mumkin. Tasvirlar va illyustratsiyalar ramziy tasvirlarni, matn esa ramziy tasvirlarni taqdim etadi [4]. Ushbu hilma-xil ta'lim uslublarini qo'llab-quvvatlagan holda, multimedia chuqurroq kognitiv qayta ishlash va bilimlarni saqlashga, pedagogik amaliyot davomida bo'lajak pedagoglarning kasbiy tajriba hamda darsning sifatini oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, multimedia vositalari murakkab tushunchalarni soddalashtirishga va mavhum g'oyalarni yanada aniq va tushunarli qilishga yordam beradi. Animatsiyalar, simulyatsiyalar va interfaol diagrammalardan foydalanish orqali o'qituvchilar qiyin mavzularni hazm bo'ladigan qismlarga ajratishlari mumkin, bu esa o'quvchilarga materialni osonroq tushunish imkonini beradi. Bu mavzuni eslab qolish va tushunishni yaxshilashga olib kelishi mumkin. Pedagogik amaliyot jarayonida multimedia vositalaridan foydalanishning yana bir afzalligi shundaki, ular o'rganishni yanada interaktiv va amaliy qilish imkonini beradi. Viktorinalar, o'yinlar va virtual tajribalarni o'z ichiga olgan holda, o'qituvchilar o'quvchilarning faol ishtirokini rag'batlantiradigan dinamik va qiziqarli o'quv muhitini yaratishi mumkin. Bu nafaqat o'rganishni kuchaytirishga yordam beradi, balki tanqidiy fikrlash va muammolarni hal qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Darslarni samarali tashkil etish nuqtai nazaridan multimedia vositalaridan foydalanish o'qituvchilarga o'z mazmunini aniq va izchil tuzishga yordam beradi. Hozirgi zamon o'qituvchisi, o'z fani bo'yicha mutaxassisligidan tashqari fanni o'qitayotganda axborot va kommunikatsiya texnologiyalarining barcha afzalliklaridan bimalol foydalana oladigan, o'quvchi va talabalarda bu texnologiyani amalda ishonch bilan fan va texnikaning mavjud yangiliklari ularni o'quv dasturlari va darsliklari mazmuniga jadal kiritishni talab etadi va bu orqali talabalarning zamonaviy bilimlarini

shakllantirishga zamin yaratadi [5., 189-b]. Ilg'or ta'limning yetakchi tarafdori Jon Dyui o'quvchiga yo'naltirilgan ta'limning muhimligini ta'kidlaydi. Multimedia o'quvchilarga o'z ta'lim tajribasi ustidan ko'proq nazorat qilish orqali ushbu falsafaga mos keladi. Multimedia elementlarini o'z ichiga olgan o'quv o'yinlari va mashg'ulotlar o'quvchilarni rag'batlantirishi va o'rganishni yanada qiziqarli va foydali jarayonga aylantirishi mumkin [6., 328-335]. Multimedia inklyuzivlikni targ'ib qilish va turli xil ta'lim ehtiyojlarini qondirish uchun qimmatli vositalarni taklif etadi. Matndan nutqqa dasturiy ta'minot o'quvchilarga o'qishda qiyinchiliklarga yordam berishi mumkin, videolardagi yopiq lavhalar esa kar yoki eshitish qobiliyati zaif talaba o'quvchilar uchun foydali bo'lishi mumkin. Bundan tashqari, multimedia resurslari turli o'quv uslublariga moslashtirilishi mumkin. Vizual o'quvchilar diagrammalar va animatsiyalardan foydalanishlari mumkin, eshitish qobiliyatini o'rganuvchilar esa podkastlar yoki audiokitoblarni afzal ko'rishlari mumkin. Govard Gardnerning ko'p intellekt nazariyasi o'quvchilarning turli kuchli va zaif tomonlariga ega ekanligini ta'kidlaydi. Multimedia bu hilma-xil intellektlarga xizmat qiladi. Kinestetik o'quvchilar simulyatsiya yoki virtual haqiqat tajribasidan foydalanishlari mumkin, mantiqiy-matematik o'quvchilar esa interaktiv simulyatsiya va ma'lumotlar vizualizatsiyasini qadrlashlari mumkin. Turli multimedia resurslarini taqdim etish orqali o'qituvchilar ta'limni farqlashlari va barcha o'quvchilarning mazmunli o'rganish tajribasidan foydalanishlarini ta'minlashlari mumkin [7., 285-294]. XXI asr tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, axborot savodxonligi va raqamli ravonlikni o'z ichiga olgan yangi ko'nikmalar to'plamini talab qiladi. Multimedia bu kompetensiyalarni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o'ynashi mumkin. Interaktiv simulyatsiyalar talabalarni vaziyatlarni tahlil qilishga, qaror qabul qilishga va muammolarni hal qilishga undashi mumkin. O'quv o'yinlari tanqidiy fikrlash va axborot savodxonligi ko'nikmalarini rivojlantirishi mumkin, chunki o'quvchilar murakkab senariylar va tadqiqot yechimlari bo'yicha harakat qilishadi.

Multimedia vositalarini sinfga kiritishning afzalliklari ko'p qirrali. Mana bir nechta asosiy jihatlari:

1. Ishtirok etish va motivatsiyaning ortishi:
2. Multimedia o'z tabiatiga ko'ra o'ziga jalb qiladi.
3. Simulyatsiyalar, animatsiyalar va o'quv o'yinlari kabi interfaol elementlar o'quvchilar e'tiborini jalb qilishi va faolroq o'quv muhitini rivojlantirishi mumkin.

Multimedianing multisensorli tabiati turli xil o'rganish uslublariga mos keladi. Vizual o'quvchilar grafikalar, animatsiyalar va diagrammalardan foyda ko'radilar,

eshitish qobiliyatini o'rganuvchilarga esa audio ma'ruzalar yaxshiroq xizmat qiladi. Multimedia vositalarining integratsiyasi o'qitish samaradorligini ko'p jihatdan sezilarli darajada oshirishi mumkin ya'ni darsni rejalashtirish va o'tkazishni soddalashtirish: Oldindan tayyorlangan ta'lim resurslari, simulyatsiyalar va interaktiv tadbirlarning keng to'plami internet saytlarda mavjud. Bu o'qituvchilarga yuqori sifatli materiallarni tanlash va qiziqarli darslarni osonlik bilan loyihalash imkonini beradi..

Umuman olganda, bugungi kunda ta'lim jarayonida interfaol uslublar, innavatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llashga bo'lgan qiziqish, e'tibor kundan kunga kuchayib bormoqda, bunday bo'lishining sabablaridan biri shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchi talablarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rnatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar xususan multimedia ularni egallayotgan bilimlarini o'zlari qidirib tpishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zlari keltirib chiqarishlariga o'rgatadi [8., 152-b].

Xulosa qilib shuni ta'kidlash joizki, multimedia vositalari pedagogik amaliyotni takomillashtirish uchun kuchli vositalardan biri hisoblanadi. Pedagoglar multimedia texnologiyalarining imkoniyatlaridan foydalangan holda va uning cheklovlarini tan olgan holda, ular barcha talaba yoshlar uchun yanada qiziqarli va samarali ta'lim muhitini yaratishi mumkin. Ta'lim sifatini yanada takomillashtirishda axborot texnologiyalar sohasi rivojlanishda davom etmoqda va davom etayotgan izlanishlar natijasida multimedia vositlarining ta'limdagi imkoniyatlarini maksimal darajada oshirish juda muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. N.A. Shermuxamedova, Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi. T. "Fan va texnologiya" nashriyoti, 2014
2. E.Sh.Nazirova, Sh.B.Abidova, R.T.Sadikov, Multimediali ma'lumotlar bazasi. (o'quv qo'llanma) T. "Aloqachi" nashriyoti, 2020
3. Mayer R.E. Cognitive theory of multimedia learning: In.R.E.Mayer (Hrgs), The Cambridge Handbook of Multimedia Learning. Cambridge, MA: Cambridge University Press
4. <https://www.samareducation.com/2022/05/bruner-theory-of-cognitive-development.html>
5. Ya.X. G'afforov, Tarix o'qitish metodikasi. T. "Turon-Iqbol" nashriyoti, 2022
6. John Dewey Logic the theory of inquiry. New York "Henry Holt and company" 1938

7. Howard Gardner Frames of mind : the theory of multiple intelligences. New York "Basic Books" 1983
8. Ya.X. Gaffarov, Tarix o'qitish metodikasi. T. "Olmaliq print" nashriyoti, 2023